

KÉRDÉSEK ÉS TÁVLATOK

„Abban a helyzetben vagyunk, hogy feltételeket szabhatunk. Minden segítséget, amit nyújtunk, attól kellene függővé tennünk, hogy az illető állam kormányza a népesség lélekszámának rögzítése érdekében megfelelő tervet fogad el. A sajtószabadság mintájára meg kellene követelnünk a fogamzás megakadályozásának szabadságát is. S ha már dollárok százmillióit szivattyúzzuk bele más országokba az amerikai adófizetők pénzéből, bizonyosaknak kellene lennünk afelől, hogy jelentős hányadukat idevágó óvszerekre és azok használatának népszerűsítésére fordítják.”

Mint az *Orbis Catholicus* közlésében olvassuk, ezt írja William Vogt, a pánamerikai unió „talajmegóvási” osztályának elnöke, abban a könyvében, amely *Életbenmaradás útja* (*Road to Survival*) címmel jelent meg. Nézetei annyira jellemzőek egyes nyugati körök üzleties gondolkodására, hogy a sokat vitatott könyvből, amely az ottani könyvpiac egyik legnagyobb sikere volt az elmúlt évben, nem árt további idézetet is nyujtanunk. „Az Egyesült Államoknak kellene — úgymond — átvennie a vezetést a föld népei között a fogamzás megakadályozására vonatkozó legmodernebb ismeretek terjesztésében, s az ő egészségügyi és nevelésügyi szakembereinek kellene irányítaniok a születések ellenőrzése tekintetében a felvilágosítás munkáját. E felvilágosításnak párhuzamosan kellene haladnia az egészségügyi világszervezet egyéb intézkedéseivel. S az élelmezési világszervezetnek is mindenütt, ahol túlnépesedést észlel, az élelmentermelés és talajjavítás programja mellé be kellene iktatnia a fogamzás megakadályozásának programját is... Európa népességének rögzítése, esetleg csökkentése egyik legnagyobb lépés lenne a világbéke és az általános jólét felé. Egy európai unió, amely a jelenlegi lakosságnak csupán felét, vagy harmadát foglalná magában, minden valószínűség szerint olyan életszínvonalat érhetne el, amely azonos lenne az USA-éval, sőt azt felül is múlná.”

Nehogy pedig azt higgye valaki, hogy mindezek csak ártalmatlan gondolatok, amelyek légtüres térben mozognak, idézhetjük a könyvnek egy olyan részét is, amely szinte szószerint egyezik az amerikai megálló hatóságnak Japánt érintő s már gyakorlatba átvitt célkitűzésével: „Ha Japán újból elérné korábbi állását, mint magasan iparosodott hatalam, akkor vagy szigorú felügyelet alatt kell tartani, hogy hadviselő képessége alacsony maradjon, vagy népességét kell a születések számának alábbszorításával addig csökkenteni, míg önellátó képessége közelebb jut szükségletéhez, mint valaha is 1880 óta. Ha lélekszámát körülbelül Skandinávia lélekszámára tudnók csökkenteni, tisztas helyet foglalna el a világban, olyan helyet, amely Skandináviáéhoz hasonlítható.”

Arról, ami Japánban kezdődött, egy alkalommal már a *Vigilia* is megemlékezett.¹ Sokban riasztó képet tár elénk most az *Orbis Catholicus*

¹ „Születésszabályozás a legyőzött Japánban.” *Vigilia*, 1949 novemberi (11.) sz.

is. Tudnunk kell mindenesetre, hogy az országnak 1927-ben 56 millió lakosa volt, ma 80 millió, s 1955-ben a szaporodás mai mérve mellett több mint 90 millió lesz. 1927-ben egy hektár megművelhető területnek 10 személyt kellett eltartania, ma 14-et, néhány év múlva pedig, ha ipari kivitelből nem élhetnek, már 16-ot. Szemben e számokkal, a japán kormány, mint ismeretes, a születéskorlátozás népszerűsítéséhez folyamodott, *Josida* miniszterelnök úgy állította ezt a nép elé, mint „nemzeti szükségességet”.

Lehetséges, hogy a japán kormány ezzel saját felfogását juttatta kifejezésre, miután a japán vallás amúgyis tűri a születések „érszerűsítését”. Már *Xavéri Szent Ferencnek* szónokolnia kellett a gyermekölések ellen. Bizonyos azonban az is, hogy az amerikaiak támogatják a kormányt ebben a hadjáratában, s az sincs éppenséggel kizárva, hogy ők készítették, vagy kényszerítették arra. Az amerikai katonai kormányzat gazdasági tanácsadója, *Warren Simpson Thompson* már a mult év márciusában nyilvánosan szállt sikra érte. Sőt mi több, attól az állítástól sem riadt vissza, hogy még az amerikai katolikus egyháznak sem lenne semmi kifogása a tervezett intézkedések ellen. Ez a kijelentése nyomban élénk tiltakozást váltott ki az amerikai tábori papság részéről, amelyhez hamarosan más szervezetek is csatlakoztak. Szemére vetették *Thompsonnak*, hogy tudatosan, vagy tájékozatlanságból a maga szándékára magyarázta félre a katolikus egyháznak azt a magatartását, amellyel tűri az önmegtartóztatás, vagy az érintkezési idő megválasztása útján gyakorolt természetes születésszabályozást, továbbá, hogy úgy tünteti fel az egész dolgot a japánok előtt, mintha a fehér emberek már régóta egyetértének abban s a nyugati földgömb gazdasági fölényét is nem utolsó sorban éppen ennek köszönhetné. *Thompson* azonban nem maradt magára. A katonai kormányzat egy másik tagja, *Whelpton* rávette a japán sajtót, hogy álljon a hirverés szolgálatába. Azóta a japán lapok, amelyek a világ legnagyobb példányszámú lapjai, egyik cikket a másik után hozzák a kérdéstről. *A születések korlátozását az egyetlen lehetőségként állítják be a katasztrófa elkerülésére.* Mindenféle szakértőket mozgósítanak. Amelyik családban már van gyermek, ott újabb gyermekek életrehívását *elkiismeretlenségnek* mondják.

Egyelőre még csak arról van szó, hogy a japán népet önkéntes megfogyatkozásra bírják. Még csak a fogamzások megakadályozására buzdítják. Talán be is érik vele. *William Vogt* azonban már elmélkedik arról az esetről is, ha a lakosság pusztá belátása nem bizonyulna elegendőnek. Ezt a csalit ajánlja: „*H. L. Mercken* azzal az évekkel ezelőtt tett javaslatával, hogy részesítsék jutalomban az önkéntes sterilizációt, nem csekély érdemet szerzett. Megfelelő pénzösszeget kellene fizetni mindenki, különösen férfiak részére, akik hajlandók magukat alávetni a meddőítés egyszerű műtétének. Minthogy az ilyen jutalom elsősorban a világ vagyontalan rétegeit vonzaná, az eredmény a *kiválogatás szempontjából is bizonyára előnyös lenne.*” Am még ez sem minden. *William Vogtnak* más is jár az eszébe. „Fel kellene hagynunk nyomban azzal — írja —, hogy az emberiség jötevőinek tekintsük azokat az orvosokat és tisztségviselőket, akik *Puerto Ricoban, Indiában, vagy másutt a modern*

egészséggondozást terjesztik s így a halandóságot csökkentik. Ők a civilizáció leggonoszabb ellenségei. A civilizáció a multban csak azzal tartotta magát, hogy rengeteg gyermek meghalt, ami azt is jelentette, hogy leányok haltak meg, még mielőtt új gyermekeket szülhettek volna. Nem kielégítő ma a halálozási kvóta."

* * *

Amikor ilyen embertelen és cinikus szavak hangzanak felénk az Óceánon túlról, meg kell állapítanunk némi homályt még egyes katolikus körök gondolkodásában is. Mintha az az életforma, amely a tökéledekü gazdasági rendszerhez tapad, a népszaporodás tényével szemben nem is túrme más megoldást, mint a születések korlátozását. Nem véletlen, hogy ez az eszme kísértett már a századeleji kispolgári Franciaország egyik-másik katolikus szociológusánál is. Holott, legalább is ami az elméletet illeti, a katolikus szemlélet még árnyalatokban is függetlenítheti magát a múlt gazdasági alaptól.

Semmi kétség például, hogy az amerikai püspöki kar, akárcsak a japáni, amely már meg is tette, mélységesen elítéli a japán nép önkéntes létszámcökkentésének követelését és a népszaporodással felvetődő kérdéseknek egészen más, tehát igazságos és emberséges megoldását várja. Az új amerikai katekizmusnak azonban valóban van egy szövegrésze, amelyet nem-katolikus amerikaiak, mint Thompson, vagy a nem-amerikai katolikusok mélyebb átgondolás híján tévesen magyarázhatnak. Ez a rész az *Orbis Catholicus* közlésében ekként hangzik: „A házastársak törekedjenek arra, hogy életüket házassági tisztaságban töltsék s így valóra váltsák azt az igazságot, hogy az utódok számát csak megtartóztatás útján lehet korlátozni." A tanítás önmagában természetesen nem új — jegyzi meg az *Orbis Catholicus* —, új azonban mindenesetre az, hogy egy népnek szánt katekizmus megemlíti a születések korlátozását s nemcsak megemlíti, hanem összhangba is hozza a keresztény tökéletheégről szóló tanítással.

Nem kevesen gondolkodnak úgy a katolikus oldalon is, hogy az ember azért kapott értelmet az isteni gondviseléstől, hogy számoljon azzal a növekvő feszültséggel, amely a világ termelőképesége és népességének szaporodása között mutatkozik. A *Tablet* angol katolikus folyóiratban Christopher Hollis például odakövetkeztet, hogy bár „a helyzet nem egészen annyira kétségbeejtő, mint Vogt véli", viszont „egészen csodálatos, hogy milyen közömbösen és megadóan néz szembe az emberiség a gigantikus fenyegetéssel". Hollis szerint ugyanis tényként kell elfogadni Vogtnak azt az állítását, hogy az emberiséget ma már csak olyan eljárások segítségével lehet élelmezni, amelyeknek aránylag rövid időn belül a talaj kimerülésére és a termelés gyors visszaesésére kell vezetniök. Európát — folytatja Hollis — csak azért tudja Amerika élelmezni ellátni, mert kimondott rablógazdálkodást üz a saiat földjein, ami már csak bizonyos időn át lehetséges. Mindamelltt Hollis nem hiszi, hogy a Vogt által javasolt születéskorlátozással a kérdést meg lehetne oldani. Egyrészt azért nem, mert a katolikus egyház és más csoportok határozott ellenállása miatt ez az eszköz nem válhatnék általánossá,

másrészt mert hatása egyébként sem mutatkoznék a kívánt gyorsasággal.

De célját téveszteni azért is — fejti ki Hollis, katolikus részről elég furcsán hangzó érvként —, mert a születéskorlátozást éppen azok a néprétegek és népek nem tennék magukévá, amelyeknek szaporodása különösen aggasztó. Más kiutat kell tehát keresni. Ilyen lenne — mondja Hollis — a termelés fokozása átszervezés és új feltárások segítségével, továbbá az abbahagyása annak a politikának, amely a saját nép élet-színvonalát a többiekére való tekintet nélkül kívánja emelni, s amely a népeket meggátolja erőforrásaik és -tényezőik egyesítésében.

* * *

A kérdés, mint látjuk, egészen nyers szövegezésben ez: *szükséges-e embereknek meghalniok azért, hogy akik éppen szerencsések, tovább is élhessenek?* Az, hogy e kérdés a tapasztalt éles formában egyáltalán tárgyalásra kerülhetett, nem sok kétséget hagy afelől, hogy a folyton szaporodó emberiség gazdasági gondozása a most következő idők legsúlyosabb feladata. Nyilvánvaló azonban, hogy a dolognak nemcsak technikai és gyakorlati, hanem erkölcsi oldala is van, azzal tehát a keresztény gondolkodónak, mint kereszténynek is foglalkoznia kell. Annál inkább, minél több bizonytalanságot és tétovázást észlel a maga körében is.

Dicsérnünk kell tehát, hogy a francia domonkosok vezette tudományos csoport, az *Economie et Humanisme*, amelynek tevékenységéről rovatunkban egyszer már megemlékeztünk,² folyóiratának (*Idées et Forces*) egy teljes számát ennek az ügynek szentelte. A keresztény lelkiismeretnek eszerint a következő kérdésre kell válaszolnia: „*Megtörténik-e valóban minden, ami történhetik, hogy eltávolítsuk az éhséget, amelyetől az emberiség fele szenved?*”

Felelni erre csak akkor felelhetünk, ha mindenekelőtt tisztáztuk, hogy mi a való helyzet a föld népességének szaporodása és talajának termőképessége körül. Ezt vizsgálja a braziliai Josué de Castro, aki Malthus elméletének bírálatából indul ki. Malthus, mint tudjuk, még 1798-ban állította fel azt a tételt, hogy amíg a föld népessége mértani (2, 4, 8, 16, 32...), addig táplálékhozama csupán számtani (2, 4, 6, 8, 10...) haladványban emelkedik, miért is az emberiségre éhség és nyomor várakozik. Minthogy pedig a termelést bizonyos határon túl semmiképp sem fokozhatjuk — vélekedett Malthus —, az egyetlen segítséget a népszaporodás fékezésében lehetjük meg. Lényegileg ezt a tanítást elevenítették fel most az Egyesült Államokban, noha — mutat rá Castro — a malthusi elképzelés tudományos tévedésen nyugszik. S ez a tévedés annyira világos, hogy vele kapcsolatban ma már jóhiszeműségről sem eshetik szó. Mögötte csak önző érdeket tételizhetünk fel.

Az elmélet első tévedése Castro szerint az, hogy Malthus a népesség növekvését *elszigetelt jelenségnek* fogta fel, függés nélkül a társadalmi és politikai viszonyoktól, holott a valóságban a legszorosabban kapcsolódik ezekhez. Már az utolsó 150 év tapasztalata megmutatta, hogy az angol közgazdász jóvendőlése nem állja meg a helyét. Nem vi-

² Vigilia 1940 novemberi (11.) szám.

tás, hogy a föld népessége a XIX. század folyamán addig elképzelhetően mértékben növekedett. Ezt azonban főleg a gazdaság ipari forradalmának kell tulajdonítanunk és a tudomány ama haladásának, amely jelentősen csökkentette a halálozást s ugyancsak jelentősen meghosszabbította az átlagos élettartamot. A század vége felé azonban lassúdott a szaporodás üteme, úgyannyira, hogy egyes országokban túlnépesedés helyett már az *elégtelen népesedés* keltett aggodalmakat. Ma pedig az egész világ társadalmi és gazdasági rendje olyan rengésen megy át, hogy teljességgel lehetetlen a népszaporodás jövő alakulása felől jóslásokba bocsátkozni.

Malthus mai utódainak további tévedése az, hogy az élelmiszerek termelését nem lehet már fokozni, miután gyakorlatilag a talaj kihasználásának legszélső határához értünk. Ennek az állításnak azonban — írja Castro — *nincs semmi tudományos alapja*. Először, mert a földgömb 50%-nyi megművelhető területének mindössze 10%-a van még kihasználva, másodsor mert a jelenlegi hektárhozamot a világ legnagyobb részében még jelentősen emelheti az ésszerű művelés. Beszédes példa rá az angol termelés, amelyet a második világháború nyomása alatt az angliai élelemszükséglet kétötödének fedezéséről *négyötödének fedezésére* fejlesztettek. *Marx* tudvalevően azon a nézeten volt, hogy a világ mezőgazdasági termelését *határtalanul* emelhetjük. Castro nem megy ennyire, de hangoztatja, hogy a *szélső határtól az emberiség még nagyon-nagyon távol áll*. Hogy milyen lehetőségek nyílnak már a mai eljárások mellett is, hivatkozik Castro Ukrajnára, ahol a gumitermelést a művelési technika egyszerű megváltoztatásával hatszorosra növelték. Említi a Szovjetunióknak azokat a bámulatos kísérleteit is, amelyek az élelemnövények újtenyésztésű változataival messzi északi területeket nyitnak meg a földművelés számára. Ugyanígy megvan a lehetőség a trópusi sivatagok öntözésére is. Rémlátásnak minősíti Castro a *termőtalaj kimerülésére* vonatkozó félelmet is, mert szerinte a tapasztalás ezt is cáfolja. A Távoleket hatalmas folyóvölgyei már évezredek óta ontják óriási termésüket.

Semmikép sem igaz tehát — állapítja meg Castro —, hogy az *éhség természettől adott jelenség az emberiség számára*. *Nem a természeti törvények sujtják nélkülözéssel az embert*. A probléma mégcsak nem is elsősorban a termelés, hanem *sokkal inkább az elosztás problémája*. Ami ugyanis a termelést illeti, nyugodtan megbízhatunk az emberi találékonyságban. E tekintetben derűsen tekinthetünk a jövő elé. Az igazi baj az, hogy még túlsokan vannak azok az emberek, akik nem látják meg mások nélkülözését s nem akarják megszüntetni azt. S amíg ilyen egyenlőtlenségnek vagyunk tanúi, addig a világ békéjét és az egyének biztonságát folyton újabb háborúk és forradalmak fenyegetik.

* * *

Egészen természetes, hogy mindezekben a kérdésekben a *világnézeti állásfoglalások* sem hiányzanak. A *magas kapitalizmus pesszimizmusával merőben szembenáll a kommunizmus optimizmusa*. Utóbbi a már említett *marxi* szemléletből is következik. Japánban a kommunisták a *leghatározottabban* ellenszegülnek a megkezdett intézkedéseknek. Mint az

Osservatore Romano múlt év augusztus 3-i száma írta, a japán parlamentben a kommunista képviselők voltak az egyedüliek, akik elutasították a születések ellenőrzésére vonatkozó törvényjavaslatot. Hogy mi már most a katolikus lelkiismeret válasza, azt az *Idées et Forces* főszerkesztője, H. Ch. Desroches elemzi a folyóirat zárócikkében.

Desroches úgy látja, hogy az emberiség mint egész, még valóban nem tudott teljesen felülkerekedni a természetes létfeltételekkel vívott küzdelemben. Nincs még elegendő táplálék minden ember számára s így az emberiség uralkodó hangulata az, hogy aki bírja, marja. *Egy bizonyos százalék jól él, a többség viszont színylődik.* Ebben a helyzetben a keresztény ember számára adódik egy *hősi megoldás* is, az nevezetesen, hogy önként megbékül a nyomorúsággal s lemond az emberhez méltó életéről és szabadságról, a Hegyi beszéd szellemében: boldogok a szegények. Minden nagy világvallás nyitvatartotta az emberiség számára ezt az utat: a kényszerű nélkülözést önkéntes áldozattá, az embertelen állapotot természetfölöttivé változtatni. Ez az út meg is marad mindig. Am ez az út — jelenti ki Desroches — *csupán megfutamodás, ha ugyanakkor nem teszünk eleget egy kettős kötelességnek.* Az egyik az, hogy kísérjük és megteremtjük azokat a technikai lehetőségeket és anyagi feltételeket, amelyek mellett mindannyian emberhez méltó életet élhetünk. A másik a társadalmi kötelesség, vagyis megakadályozása annak, hogy az emberiség egy csekély töredéke mindent magának foglalhasson le s ezzel is fokozza a tömegek inségét. *„Ha elhanyagoljuk ezt a két kötelességet, tehát a harcot a technikai haladásért és a harcot az igazságos társadalmi rendért, akkor a hősi vallási magatartás nem más, csak hazug pacifizmus.”*

Mihelics Vid